

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Николай Сашков Цанков, д.н.
Педагогически факултет, Тракийски университет – Стара Загора

върху ДИСЕРТАЦИЯ

на тема: „Текстоцентризм в лингво-литературното образование на студенти педагози“

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“
област на висше образование 1. Педагогически науки
професионално направление 1.2. Педагогика
докторска програма „Теория на възпитанието и дидактика“

Автор: **Десислава Илчева Сидерова**

Настоящата рецензия е разработена съгласно изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за развитие на академичния състав в Тракийски университет – Стара Загора и в изпълнение на Заповед на Ректора на Тракийски университет № 294/01.02.2024 г.

Авторът на дисертационното изследване Десислава Илчева Сидерова притежава ОКС „Магистър“ по специалност „Българска филология“, с професионална квалификация „филолог“ и „учител“, придобита във Филологически факултет на Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“. Има опит като учител по български език и литература и академична кариера в Педагогически факултет на Тракийски университет – Стара Загора, като от 2005 година е асистент по „Методика на обучението по български език и литература“.

Представеният от Десислава Илчева Сидерова комплект материали е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав в Тракийски университет – Стара Загора, като включва следните документи: (1) Заявление до Декана за допускане до публична защита; (2) Декларация за достоверност на представените материали и информацията в тях; (3) Информационни карти за защитен дисертационен труд (на български и английски език); (4) Автобиография; (5) Диплом за завършено висше образование и придобита ОКС „Магистър“; (6) Дисертация; (7) Автореферат с резюме на английски език; (8) Списък на научните публикации във връзка с дисертацията и копия от тях; (9) Справка за приносите на дисертационния труд; (10) Протокол от заседания на Катедрен и Факултети съвети с предложение за членове и тяхното утвърждаване като научно жури; (11) Заповед за зачисляване на докторанта; (12) Протоколи, удостоверяващи положени изпити от индивидуален учебен план; (13) Заповед за отчисляване с право на защита.

Предоставената документация сочи спазването на изискванията към процедурите за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в Тракийски университет.

Представеният дисертационен труд е с ясна заявка от автора за осмислен и конкретизиран личен интерес и опит в областта на проблематиката – дидактически конкретизации на „лингво-литературното образование на студенти педагози“, която е с актуалност и значимост на изследователските търсения в полето на науките за образованието, лингводидактиката и дидактиката на висшето образование в контекста на лингво-литературното образование на студенти от педагогическите специалности. Целесъобразността на изследването е допълнително мотивирана чрез анализ на всяка една стъпка на неговото и концептуално, и съдържателно, и емпирично конструиране. Налични са палитра от мотивационни ориентири, в които са отразени високата професионална култура, опит и компетентност, креативност и лична съпреживяност на проблематиката от Десислава Сидерова.

Направеният опит за конкретизиране понятийно, идейно и с методически проекции на феномените „текст“, „комуникативна компетентност“ и „текстоцентризъм“ трасира пътищата за проектиране, организиране и реализиране на обучение в лингво-литературен контекст на студенти педагози, осмислено дидактически чрез конституиран текстоцентричен дидактически модел.

Направеният литературен обзор по проблематиката и анализът на нормативните документи и методически подходи, позиционират автора като компетентен изследовател в предметното поле на дисертационното изследване (текстоцентризъм в лингво-литературното образование), а и в по-широк контекст в областта на науките за образованието.

Уводът изчерпателно аргументира темата, съдържа и методологическата платформа на изследването, като негова философска основа и визия за цялостното му проектиране, организиране и реализиране и в теоретико-концептуален, процедурен и експериментален план. Методологическата рамка се гледа като единствено на концептуалната обосноваване, теоретичната определеност, логично продължена чрез емпиричната изследователска процедура. Параметри на методологията, определени в тяхната логическа последователност, са осмислени, конкретизирани и операционализирани методически и емпирично в логиката на цялостното изследване. Въпреки многото и различни проекции в дидактически, технологичен и средови план на „текстоцентризмът при лингво-литературния дидактически дискурс в университетското образование“, като обект на изследване, предметът се фокусира върху „текстоцентрични стратегии, отчитащи спецификата на образователната среда“. Изследването конкретизира

възможностите за „развитието на интегрирани и трансверсални умения, като специфичен елемент на професионално-педагогическата компетентност, а именно текстовата дидактическа компетентност чрез конкретни практики“, което предопределя теоретико-емпирична процедура, следваща логиката на обмислен изследователски маршрут, в синхрон с декларираните от изследователя намерения „разработка да е опит за създаването на цялостен конструкт, свидетелстващ за продължителен изследователски интерес към текстовата проблематика в дидактически контекст и обосноваването на статуса на категорията текстова дидактическа компетентност“.

Подбраните и приложени изследователски методи, както и цялостната методическа рамка на изследването осигуряват реализирането на целта, а именно „разкриване измеренията на процеса по приложение на текстоцентрични образователни стратегии във вариативна образователна среда, за да се концептуализира и конструира текстоцентричен дидактически модел с фокус към развиване на професионално-педагогическа компетентност на студентите като бъдещи начални учители при движението към комуникативна компетентност чрез текст“. Дизайнът на емпиричното изследване и като методи, и като програма, и като изследователски процедури, и като инструментариум са логични, следващи замисъла на изследователски търсения, но е необходима и аргументация, относно проверката на обективност и валидност на използваните инструменти. Критериите и показателите, операционализирани в изследователската процедура, представени по познавателни домейни като области на оценяване са обективирани в умения, като достатъчно основание за индикиране на конструкти от развиваната компетентност.

В контекста на семиотичната и технологична аргументация на текстоцентричния дидактически модел се трасира пътя на „сближаване на Субекта и Обекта на познание“ в дисертационното изследване, надхвърлен е обхвата на обекта на изследване и автора простира търсенето на равнището на метакогнитивното познание чрез рефлектиране върху концептуалните основания и изследователските процедури, от една страна, от друга чрез (само)обосноваване чрез външна и вътрешна съгласуваност на допусканията и тяхната проверка. Така глобалната идея, кодирана в дидактическа концепция, осмислена методически, динамично моделирана и конкретизирана спираловидно и устойчиво, отворена прогностично трасира пътища и ирадира към трансформация на представата за комуникативна компетентност като синергетично универсално явление.

Обработката на данните в контекста на описателната статистика е с доста стеснен обхват и възможности за проверка на хипотезата, но направените изводи са гарантирани с необходимата степен на статистическа вероятност чрез използване на непараметричния тест – Хи-квадрат, представящ променливите в категории и базирайки се на разликите

между наблюдаваните и очаквани честоти. Данните от емпиричното изследване предполагат обработка и с доста по-богат набор от статистически методи в зависимост от типа им и вида на извадката, за да се гарантира по-висока достоверност на анализа.

От гледна точка теориите за обучението на студентите, могат да бъдат посочени **проекции**, идентифицирани в дисертационното изследване и заслужаващи внимание **в изследователска перспектива**: (1) специфичният механизъм на конструиране на познанието в обучението чрез текстоцентрични образователни стратегии (в смисъла на прилагане на общи схеми) и акомодация (изменение на вътрешни схеми, приспособяване на различни равнище, спрямо динамиката на външната среда); (2) обучение чрез текстоцентрични образователни стратегии за пълноценна деперсонализация в контекста на субективна изява в реална практическа среда като възможности за трансформиране на микрогенезиса ѝ; (3) обучение чрез текстоцентрични образователни стратегии като фазова структура (интегрираща разучаваща, подготвителна, стандартизираща и ситуативна фази) за формиране и развитие на умения; (4) формиращо оценяване в обучение чрез текстоцентрични образователни стратегии за рефлексивно и трансформиращо последващо обучение в контекста на усъвършенстване на професионално-педагогическата подготовка на настоящи и бъдещи учители.

В заключението са представени акценти на търсенията в дисертационното изследване, изводите са съотносими към реализирането на изследователската програма и са върху базата на реални изследователски авторови данни, въпреки че могат да се обобщят и изразят по-категорично, освен като потенциални възможности и като постижения.

Представеното за рецензиране дисертационно изследване съдържа **научни и научно-приложни приноси** в следните основни направления: (1) мета-позициониране на текста като трансверсална композиция; (2) дидактическо (пре)кодиране на текстоцентрични стратегии за формиране и развитие на комуникативна компетентност, интерпретирана като интегративна субкомпетентност; (3) конституиране на концептуално обоснован, частично дидактически обмислен, но прецизно методически проблематизиран, експериментално апробиран и представен с необходимата степен на рефлексивност от автора текстоцентричен дидактически модел; (4) операционализации на конституирания модел, съобразно спецификата на образователната среда и апробиран инструментариум за пълноценното му прилагане и проследяване на напредъка.

Авторефератът отразява съдържателните и структурни особености на дисертационното изследване, а представените публикации (глава от монография и статия) са в неговата тематика.

В рецензираните текстове **не е констатирано плагиатство** или недобросъвестно използване на текстове, резултати и анализи, без това коректно да е отразено чрез цитиране. Установени са технически разминавания в автореферата и дисертационното изследване, касаещи структурирането и номерирането в изложенията.

В бъдеще авторът следва да популяризира постигнатите резултати чрез публикуването им в списания, включени в системата за реферирание и индексирание, т. е. с импакт фактор (IF), отразени в електронната база данни Web of Science и импакт ранг (SJR), отразени в електронната база данни SCOPUS.

Представеният текст определя докторантът като изследовател с широк научен кръгозор, професионално мислене, характеризиращо се с логичност, гъвкавост, системност, многовариантност и синергетичност, гарантиращи последваща отговорна професионална рефлексия и развитие.

Интерес представляват следните въпроси:

1. Синергия на кои педагогически среди ще е необходимата детерминанта цялостната Ви концепция да бъде определена като базов методически подход за развитие на трансверсална комуникативна компетентност чрез лингво-литературното образование на студенти педагози?
2. Какъв е потенциалът на конструирания „текстоцентричен дидактически модел“ да бъде синергетическа концепция за развитие и на други трансверсални компетентности?

Направеният оценъчен анализ на рецензирания дисертационен труд свидетелства за едно **добре планирано, обмислено, организирано и реализирано изследване** с комплексен теоретико-емпиричен характер, което е в синхрон с изискванията на Закона за развитие на академичния състав и правилника за неговото прилагане, дисертационният труд да съдържа научни или научно-приложни резултати. Това са и основанията да предложи на членовете на научното жури да присъдят **образователната и научна степен „Доктор“** на **Десислава Илчева Сидерова**, на основание защитената дисертация на тема: **„Текстоцентризъм в лингво-литературното образование на студенти педагози“**.

12.02.2024 година

доц. д-р Николай Цанков, д.н.

REVIEW

by **Assoc. Prof. Nikolay Sashkov Tsankov, DSc**

Faculty of Education Sciences, Trakia University – Stara Zagora

on PHD THESIS

"Text-centrism in the Linguo-Literary Education of Student Teachers"

For the acquisition of the educational and scientific degree Doctor

Area of higher education 1. Pedagogical Sciences

Professional field 1.2. Pedagogy

Post-graduate program "Theory of Education and Didactics"

Written by: Desislava Ilcheva Siderova

This review has been developed in accordance with the requirements of the Law on the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria, the Regulations for the Implementation of the Law on the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria, the Regulations for the Development of Academic Staff at Trakia University - Stara Zagora and in compliance with the Order of the Rector of Trakia University No. 294/01.02.2024.

The author of the dissertation research Desislava Ilcheva Siderova holds a Master's degree in Bulgarian Philology, with professional qualification "philologist" and "teacher", acquired at the Faculty of Philology of the University of Veliko Tarnovo "St. Cyril and St. Methodius". She has experience as a teacher of Bulgarian language and literature and an academic career at the Faculty of Pedagogy of Trakia University - Stara Zagora, and since 2005 she has been an assistant professor in "Methodology of teaching Bulgarian language and literature".

The set of materials presented by Desislava Ilcheva Siderova is in accordance with the Regulations for the Development of Academic Staff at Trakia University - Stara Zagora, and includes the following documents: (1) Application to the Dean for admission to public defence; (2) Declaration of authenticity of the submitted materials and the information contained therein; (3) Information cards for the defended dissertation (in Bulgarian and English); (4) CV; (5) Diploma of higher education and Master's degree; (6) Dissertation; (7) Abstract in English; (8) List of scientific publications related to the dissertation and copies of them; (9) Report on the contributions of the dissertation; (10) Minutes of the meetings of the Departmental and Faculty Councils with the proposal of members and their approval as a scientific jury; (11) Order for the doctoral student's enrolment; (12) Minutes certifying the passing of examinations from the individual study plan; (13) Order for dismissal with the right to defend.

The documentation provided indicates compliance with the requirements for the procedures for obtaining the degree of Doctor of Education and Science at Thrace University.

The presented dissertation has a clear, meaningful and detailed structure and reflects the personal interest and experience of the author in the field of didactic concretizations of "linguistic-literary education of student-teachers". It is a relevant and significant research work in the field of educational sciences, linguodidactics and didactics of higher education in the context of linguistic-literary education of students of pedagogical specialties. The appropriateness of the research is further motivated by an analysis of each step of its conceptual, substantive and empirical construction. A palette of motivational landmarks is available, reflecting Desislava Siderova's high professional culture, experience and competence, creativity and personal involvement with the issues.

The attempt to conceptualize, ideate, and methodically project the phenomena of "text", "communicative competence" and "textcentrism" traces the ways of designing, organizing and realizing training in a linguistic-literary context of student-teachers, conceptualized didactically through a constituted text-centric didactic model.

The literature review on the issue and the analysis of normative documents and methodological approaches position the author as a competent researcher in the subject field of the dissertation research (text-centrism in linguistic-literary education), and in a broader context in the field of educational sciences.

The introduction comprehensively argues the topic and contains the methodological platform of the study, as its philosophical basis and vision for its overall design, organization and implementation in theoretical-conceptual, procedural and experimental plan. The methodological framework is seen as solely the conceptual grounding, the theoretical determination, logically extended through the empirical research procedure. Parameters of the methodology, defined in their logical sequence, are conceptualized, specified and operationalized methodologically and empirically in the logic of the overall research. In spite of the many and different projections in didactic, technological and environmental terms of "textcentrism in linguistic-literary didactic discourse in university education" as the object of study, the subject focuses on "textcentric strategies considering the specificity of the educational environment". The study specifies the possibilities of "the development of integrated and transversal skills as a specific element of professional-pedagogical competence, namely textual didactic competence through concrete practices", which predetermines a theoretical-empirical procedure following the logic of a considered research route, in line with the researcher's declared intentions that "the elaboration is an attempt to create a comprehensive

construct testifying to a continuing research interest in textual issues in a didactic context and the justification of the status of the category of textual didactic competence”.

The research methods selected and applied, as well as the overall methodological framework of the study, ensure the realization of the goal, namely "to reveal the dimensions of the process of applying text-centric educational strategies in a varied educational environment in order to conceptualize and construct a text-centric didactic model with a focus on developing the professional-pedagogical competence of students as future primary teachers in the movement towards communicative competence through text". The design of the empirical study as methods, program, research procedures and instruments are logical, following the design of research inquiries, but there is a need for argumentation regarding the verification of objectivity and validity of the instruments used. The criteria and indicators operationalised in the research procedure, presented by cognitive domains as areas of assessment, are objectified in skills, as sufficient grounds for indicating constructs of the competence being developed.

In the context of semiotic and technological argumentation of the text-centric didactic model, the path of "bringing together the Subject and the Object of knowledge" in the dissertation research is traced. The scope of the research object has been exceeded, and the author extends the exploration to the level of metacognitive knowledge through reflection on conceptual foundations and research procedures, on one hand, and through (self-)justification through external and internal consistency of assumptions and their verification, on the other hand. Thus, the global idea, encoded in a didactic concept, methodically considered, dynamically modelled, and concretized spirally and sustainably, open predictively, traces paths and irradiates towards the transformation of the notion of communicative competence as a synergistic universal phenomenon.

Data processing in the context of descriptive statistics has a rather limited scope and possibilities for hypothesis testing, but the conclusions drawn are guaranteed with the necessary degree of statistical probability through the use of non-parametric test - Chi-square, presenting variables in categories and based on differences between observed and expected frequencies. The data from the empirical study imply processing with a much richer set of statistical methods depending on their type and sample, to ensure higher reliability of the analysis.

From the perspective of theories of student learning, projections identified in the dissertation research and worthy of attention in a research perspective can be pointed out: (1) the specific mechanism of knowledge construction in education through text-centric educational strategies (in terms of applying general schemes) and accommodation (changing internal schemes, adapting to different levels, considering the dynamics of the external environment); (2) education through text-centric educational strategies for full

depersonalization in the context of subjective expression in real practical environments as opportunities for transforming its microgenesis; (3) education through text-centric educational strategies as a phase structure (integrating exploratory, preparatory, standardizing, and situational phases) for the formation and development of skills; (4) formative assessment in education through text-centric educational strategies for reflexive and transforming subsequent education in the context of improving the professional-pedagogical training of current and future teachers.

In the conclusion, highlights of the searches in the dissertation research are presented, the conclusions are relevant to the implementation of the research program and are based on actual research data of the author, although they can be summarized and expressed more explicitly, except as potential opportunities and as achievements.

The dissertation research presented for review contains scientific and applied contributions in the following main areas: (1) meta-positioning of the text as a transversal composition; (2) didactic (re)coding of text-centric strategies for the formation and development of communicative competence interpreted as integrative subcompetence; (3) constitution of a conceptually grounded, partially didactically thought out, but precisely methodologically problematized, experimentally tested and presented with the necessary degree of reflexivity by the author text-centric didactic model; (4) operationalizations of the constituted model, according to the specificity of the educational environment and the piloted toolkit for its full application and progress tracking.

The abstract reflects the substantive and structural features of the dissertation research, and the publications presented (a monograph chapter and an article) are within its subject matter.

No plagiarism or improper use of texts, results and analyses has been found in the peer-reviewed texts without this being correctly reflected by citation. Technical discrepancies were found in the abstract and dissertation research concerning the structuring and numbering of the statements.

In the future, the author should promote the results by publishing them in journals included in the referencing and indexing system, i.e. with an impact factor (IF) indexed in the Web of Science electronic database and an impact rank (SJR) indexed in the SCOPUS electronic database.

The submitted text defines the PhD student as a researcher with a broad scientific outlook, professional thinking characterized by logic, flexibility, systematicity, multivariate and synergetic, ensuring subsequent responsible professional reflection and development.

The following questions are of interest:

1. Which pedagogical environments' synergy will be the necessary determinant for your overall concept to be defined as a basic methodological approach for the development of transversal communicative competence through the linguistic-literary education of student teachers?
2. What is the potential of the constructed "text-centric didactic model" to be a synergetic concept for the development of other transversal competences?

The evaluative analysis of the reviewed dissertation testifies to a well-planned, thoughtful, organized and executed study of a complex theoretical-empirical nature, which is in sync with the requirements of the Law on the Development of Academic Staff and its implementation regulations, for the dissertation work to contain scientific or scientifically applied results. These are the grounds for proposing to the members of the scientific jury to award the degree of "Doctor" to Desislava Ilcheva Siderova, on the basis of the defended dissertation entitled "Text-centrism in the linguistic-literary education of pedagogue students."

12.02.2024

Assoc. Prof. Nikolay Tsankov, DSc